

**Studie-
handledning**

GRÖN EKONOMI

Studiehandledning GRÖN EKONOMI

Modul 1: Introduktion till grön ekonomi	5
Modul 2: Cirkulär ekonomi	7
Modul 3: Delningsekonomi	9
Modul 4: Gröna finansiella marknader	11
Modul 5: Grön skattepolitik	12
Modul 6: Tillväxt	14
Modul 7: Grundtrygghet	16
Modul 8: Arbetstid	18
Modul 9: Välfärdens framtida finansiering	20

Studiecirkel

Syftet med denna studiecirkel är att ge dig och de andra cirkeldeltagarna bakgrundskunskaper och förståelse för Miljöpartiets ställningstagande i Grön Ekonomi. På så sätt kan du känna dig trygg när du är ute och samtalar med människor.

Till dig som leder studiecirkeln

Det här är en studiehandledning för dig som vill leda en studiecirkel i Grön Ekonomi. Upplägget för en studiecirkel kan variera. Denna studiehandledning ska ses som en vän på vägen, ett redskap för att göra studiecirkeln intressant, lärorik och spännande. Både för övriga deltagare och för dig som leder cirkeln. Handledningen innehåller ett antal diskussionsfrågor som ska underlätta det gemensamma lärandet och rusta er med kunskap i ämnet. Dessutom finns förslag på hur träffarna kan läggas upp. Underlaget är också till för att du som cirkelledare ska kunna läsa in dig på materialet och leda samtal på temat. Om du vill kan du givetvis bjuda in andra miljöpartister för att leda samtalen.

Tips på en lyckad studiecirkel

Uppmuntra att olika åsikter, perspektiv och synpunkter på ämnet förs fram så att alla ståndpunkter blir synliga. Det fördjupar diskussionen och gör den mer intressant.

Ge alla deltagare ungefär lika mycket utrymme.

Ta vara på deltagarnas olika behov, intresse och synpunkter.

Sätt faktaunderlaget i relation till egna erfarenheter och upplevelser för att göra frågeställningarna mer levande.

Bestäm redan tidigt på träffen tillsammans med deltagarna hur länge ni ska hålla på. Det är viktigt att markera att träffen har ett tydligt slut. De som vill kan förstås stanna kvar och surra efteråt, men vid en viss tidpunkt ska det vara okej att gå.

Visualisera gärna era samtal genom att använda hjälpmedel som blädderblock, post-it-lappar och tuschpennor. Det hjälper deltagarna att tänka, minnas och dokumentera.

Avsluta varje träff med en runda där alla får berätta vad de tar med sig från träffen. På så sätt får ni bra feedback på hur alla upplevt samtalet.

Inför cirkelns första träff kan det vara bra att ha skickat ut kunskapsunderlaget, diskussionsfrågorna och ett förslag på studieupplägg till alla deltagare. Börja med att hälsa alla välkomna och presentera dig för gruppens deltagare. Ha sedan en runda där alla deltagare får säga sitt namn och kanske berätta något om sig själva. För att svetsa samman gruppen kan du också genomföra en övning där alla får möjlighet att lära känna varandra lite bättre.

Inledning

Bakgrund

I september 2016 konstaterade Miljöpartiets partistyrelse att partiet inte hade de resurser som krävs för att kunna genomföra det planerade rådslaget om grön ekonomi på det sätt som dessa viktiga frågor kräver. Däremot skulle arbetet fortsätta med ett studiematerial om ekonomisk politik samt underlag för en kongressproposition om grön ekonomi. Det arbetet skulle utgå från de konkreta förslag som diskuterats under förberedelserna inför rådslaget. Den ekonomiska propositionen, som antogs under 2017 års kongress i Linköping, utgör en viktig del av detta förslag till studiematerial om grön ekonomi.

Studiematerialet är indelat i tematiska moduler med några föreslagna huvudmaterial. Respektive modul är kompletterad med förslag på en rad andra skrifter, poddar och filmklipp. Materialet är inhämtat från akademi, frivilligorganisationer, tankesmedjor och övriga externa aktörer. Urvalet har gjorts med syftet att dels ge en generell bakgrund inom området för respektive modul, dels lyfta fram olika ståndpunkter kring en fråga. Därmed återfinns också innehåll som inte nödvändigtvis representerar Miljöpartiets ståndpunkt.

Studiematerialet syftar till att ge stöd och inspiration för de miljöpartister som vill fördjupa sig i den ekonomiska politiken och diskutera grön ekonomi generellt.

Användning

Studiematerialet kan exempelvis utgöra grund för en studiecirkel som tar upp flera av modulerna nedan, eller för en enskild träff kring endast en specifik modul. Det kan även vara användbart för en enskild medlem som bara vill sätta sig in mer i området. Ingen moduls huvudmaterial är tänkt att behöva ta mer än maximalt ett par timmar att ta sig igenom. I många fall är det mycket kortare än så. För den som vill fördjupa sig utöver detta finns förslag på ytterligare material listat i slutet av varje modul. En del frågor syftar till utbyte av ideer och erfarenheter kring hur grön ekonomi kan tacklas på främst en lokal nivå.

Det är rekommenderat att välja ut en eller några moduler som intresserar er mest snarare än att ha ambitionen att gå igenom alla. Modulerna behöver inte gås igenom i ordning. Det bör även nämnas att de olika modulernas innehåll delvis överlappar varandra.

Miljöpartiet har ett samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan. Genom en studiecirkel får du möjlighet till visst stöd. Hur du går tillväga för att starta en studiecirkel står beskrivet [här](#). Om du hellre vill driva studiecirkeln online så kan man använda exempelvis [Google hangouts](#).

Ni är också varmt välkomna att återkomma med feedback när ni använt materialet. Det hjälper till i utvecklingen av materialet genom möjligheten att fånga upp bra exempel och idéer som kommit upp i era diskussioner. [Maila](#) gärna generella eller specifika åsikter, tankar och förslag. Vi är också intresserade av att bara veta om ni använt något av materialet.

Modul 1:

Introduktion till grön ekonomi

Grön ekonomi kan ses som ett samlingsbegrepp. Det handlar om att använda ekonomin som ett verktyg för att uppnå hållbar utveckling.

När ekonomin inte kopplas till naturresurser och effekter på miljön tas i stället beslut som leder utvecklingen i fel riktning. Som ett svar på detta har ett ökat, om än fortfarande för litet, fokus lagts på att utveckla den traditionella nationalekonomin med mer miljöekonomi. Likaså har andra teoribildningar vuxit fram, såsom ekologisk ekonomi.

Huvudmaterial

- Till en början föreslås att läsa kapitel 1 och 2 i [Miljöpartiets ekonomiska proposition](#).
- Läs även introduktionen “En ohållbar modell” (sidan 6) i Naturskyddsföreningens rapport [Grön ekonomi](#). Den ger problemformulering och kan utgöra en bakgrund för denna modul.
- Du kan även läsa [MP:s partiprogram](#) del om ekonomi.

Förslag på diskussionsfrågor

- Många ekonomer menar att hur priser sätts på en fri marknad i själva verket ger oss verktygen för att hantera användningen av våra knappa naturresurser genom att även de prissätts på ett liknande sätt. Håller du med? När kan påståendet stämma och inte stämma? Finns det undantagsfall?
- Rapporten Grön ekonomi menar att “ekonomiseringen” av samhället och “ekonomins fokusering på egenintresset” har undertryckt moraliska och etiska aspekter i beslutsfattande. Håller du med? Får marknader oss att agera omoraliskt? Eller kan det vara ett verktyg i att agera mer moraliskt? Om så, vad kan göras?
- MP:s partiprogram slår fast att kostnader som drabbar miljön eller annan part ska inkluderas i priset genom skatter, avgifter eller andra lämpliga instrument. Kan du ge exempel på när det görs på ett tillfredsställande sätt i dag? Är det alltid praktiskt möjligt? Vad riskeras att missas? Kan sådana beräkningar till och med ibland vara kontraproduktiva? Vilka tänkbara fördelningseffekter (rättviseaspekter) finns av att sätta pris på miljön?

Förslag på ytterligare fördjupning

- [“Doughnut-economics”](#) [1 min, ENG]
(Kate Raworths nya modell byggd på rättvisa utifrån planetära gränser)
- [“Så jobbar nationalekonomen”](#) [9 min, SVE]
(se främst de 3 första minuterna)
- [“Externaliteter och miljö”](#) [18min, SVE]
(beskrivning av miljöekonomins grunder)
- [“Intro to cost- benefit analysis”](#) [5 min, ENG]
- [“60 Second Adventures in Economics, combined”](#) [6 min, ENG]
(nationalekonomiska koncept och idéhistoria)
- [“How to apply resilience thinking”](#) [3 min, ENG]
(Förklaring av resiliensbegreppet och hur sådan kan uppnås)
- [“Tragedy of the Commons – The Problem with Open Access”](#) [3 min, ENG]
(förklarar konceptet “allmänningarnas tragedi”)
- [“The Tragedy of the Commons”](#) [10 min, ENG]
(presenterar lösningar på “allmänningarnas tragedi”)
- [“Diana Strassman: Bringing Feminism to Economics”](#) [21 min, ENG]
(bra introduktion till feministisk ekonomi)
- [“Feminist – Gender gap a lie”](#) [4min, ENG]
(ifrågasätter könsdiskrimineringens förekomst)
- [“Herman Daly: the Economy & the Environment”](#) [51 min, ENG]
(ett samtal med den ekologiska ekonomins förgrundsfigur)
- [Synliggöra värdet av ekosystemtjänster](#)
(sammanfattning av SOU ifrån 2013)
- [“Nycklar till en grön ekonomi”](#) [55 min, SVE]
(föreläsning av författaren till rapporten Grön ekonomi)
- För en lättläst och bra översikt för ekologisk ekonomi rekommenderas boken “Hållbar utveckling och ekonomi inom planetens gränser”, Markus Larsson, Leif Bratt, Johanna Sandahl, Studentlitteratur, 2011. ISBN 9789144060095

Modul 2:

Cirkulär ekonomi

En cirkulär ekonomi bygger på naturens kretslopp där material och energi ständigt recirkuleras och avfall därför inte existerar. Det innefattar hälsosamma material (nedbrytbara eller återanvändbara) och förnybar energi men även cirkulära affärsmodeller såsom tillgång framför ägande. Cirkulär ekonomi är ett begrepp som på senare år letat sig utanför kretsen av visionära entreprenörer och hållbarhetsentusiaster. Det är numerar ett ledord både på EU-nivå och i Sverige.

MP har i regeringsställning tagit flera betydande steg i riktning mot en cirkulär ekonomi. Mer om detta finns i den ekonomiska propositionen nedan.

Huvudmaterial

- [“Re-thinking Progress: The Circular Economy”](#) [4 min, ENG]
(enkel introduktion till begreppet cirkulär ekonomi)
- [“En cirkulär ekonomi - en omställning för alla?”](#) [2 min, SVE]
(en svensk introduktion till cirkulär ekonomi som problematiserar kring arbetsfördelningseffekter)
- Sidan 5–6 (avsnittet om cirkulär ekonomi) i [MP:s ekonomiska proposition](#).
- Sidan 53–54 i Naturskyddsföreningens rapport [Grön ekonomi](#).
- [Presentation av utredningen om cirkulär ekonomi](#) [14 min, SVE]
(utredare Ola Alterå presenterar översiktligt innehållet på NVV-konferens)
- Den av EU fastställda [“Avfallshierarkin”](#) som nyligen integrerats även i miljöbalken
- World Economic Forums [artikel](#) om den svenska regeringens satsning på REP-avdrag (se avslutande videoklipp, sett ca 19 miljoner gånger, delat ca 300 000 gånger)

Förslag på diskussionsfrågor

- Cirkulär ekonomi erbjuder i teorin möjligheten att frikoppla ekonomisk tillväxt ifrån ökad material- och resursförbrukning. Tror du det är möjligt att göra fullt ut i praktiken?
- Är det alltid bättre för miljön om ekonomin är helt cirkulär? Vad finns för möjligheter och risker med det? Fundera kring eventuella fördelningseffekter – vilka kan man tänka sig gynnas eller missgynnas i en cirkulär ekonomi? Vilka typer av jobb kommer att finnas och vilka försvinner?
- Vilka lokala initiativ finns hos er som kan anses styra mot en cirkulär ekonomi? Enligt avfallshierarkin är återanvändning nästan alltid bättre än återvinning. Hur fungerar avfallshanteringen lokalt hos er och vilka möjligheter kan finnas att minimera avfallet genom återbruk, ökad materialåtervinning etc?
- Hur kan kommun och landsting jobba med lokala företag och initiativ för att göra dessa mer cirkulära? Vilka outnyttjade möjligheter för den cirkulära ekonomin finns lokalt och hur kan kommunen stötta en sådan utveckling?

- REP-avdraget är tänkt att öka konsumenters incitament att reparera till förmån för att köpa nytt. En förutsättning för detta är att de priser konsumenten möter för reparationer verkligen sänks. Kan man försäkra sig om att den sänkta momsens kommer konsumenten till godo?

Förslag på ytterligare fördjupning

- Sammanfattningen i den statliga utredningen om cirkulär ekonomi från 2016: "[Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi](#)" (sid 15–27)
- EU-kommissionen beslutade i december 2015 att anta ett nytt lagstiftningspaket om cirkulär ekonomi för att stimulera Europas övergång till en cirkulär ekonomi. Syftet är att öka den globala konkurrenskraften, främja hållbar ekonomisk tillväxt och skapa nya arbetstillfällen. Läs mer om paketet här: [EU-kommissionens förslag om cirkulär ekonomi \(december 2015\)](#)
- [Här](#) finns en uppdatering av aktuell status för arbetet utifrån lagstiftningspaketet.
- Organisationen [The Ellen MacArthur Foundation](#) som jobbar tillsammans med näringsliv, myndigheter och akademi är en av de aktörer som syns mest i arbetet för att främja en cirkulär ekonomi. I rapporten "[Growth within: A circular economy vision for a competitive Europe](#)" analyseras vilka möjligheter och effekter en cirkulär ekonomi kan innebära för Europas ekonomi. Det finns även en rad andra intressanta rapporter skrivna av organisationen.
- EEA-rapporten "[Circular by design – Products in the circular economy](#)" från juni 2017 som undersöker trender, möjligheter och hinder, för cirkulär produktdesign ur ett systemperspektiv.

Modul 3:

Delningsekonomi

Sida vid sida och i symbios med den cirkulära ekonomin utvecklas delningsekonomin, eller delandets ekonomi. Delningsekonomin är ett samlingsnamn för nya tjänster med syftet att utnyttja resurser mer effektivt, vilket i teorin möjliggör både ekonomiska och miljömässiga samhällsvinster. På “ekonomspråk” heter det att man ökar “kapitalets nyttjandegrad”. Att få ut mer nytta av redan befintliga resurser kan erbjuda vinster på många plan. Dock finns en rad hinder på vägen mot en större delningsekonomi.

Huvudmaterial

- Stycket om delningsekonomi i [MP:s ekonomiska proposition](#) (sidan 7–9).
- TED Talk av Rachel Botsman, en av delningsekonominns förgrundsfigurer: [“Argument för kollaborativ konsumtion”](#) [16 min, ENG]
- [Seminariet som presenterar utredningen om delningsekonomin](#): [1:30h totalt, men det går bra att också bara se från minut 6 till 27]

Förslag på diskussionsfrågor

- Konsumenters försiktighet och skepsis inför nya affärsmodeller pekas ut som ett hinder för delningsekonominns framväxt. Hur kan denna skepsis motverkas?
- Vilka delningstjänster har du egen erfarenhet av som användare? Vilka saknar du?
- Finns det, eller tror du att det kommer finnas, möjligheter att förbättra kommunala och regionala mål med hjälp av delningsekonomin? Kan det t.ex. bli lättare att uppnå kommunala miljömål genom större användning av delningsekonomin? Vad kan göras politiskt för att stötta en sådan utveckling?
- Inom delningsekonomin växer det fram en mängd lösningar där användare byter tjänster med varandra. Hur bör politiken stödja liknande initiativ? Om sådana (informella) tjänster konkurrerar ut formella tjänster, vad skulle det tänkas innebära för arbetsmarknaden? För statens finansiering?
- [Emma Öhrwall](#) som flitigt föreläser i ämnet pekar på att delningsekonomin riskerar att “den mellanmänskliga tilliten monetariseras”. Håller du med? Vilka konsekvenser ser du i så fall av att sociala relationer reduceras till ekonomiska relationer?
- Utredningen [SOU 2017:26](#) visar att skatteregler kring många tjänster uppfattas som otydliga. Både myndigheter, användare och delningstjänsterna själva är överens om att skattereglerna behöver anpassas (förenklas och förtydligas). I många fall är det tekniskt möjligt att överföra data från delningstjänsternas plattformar direkt till Skatteverket. Men vem ska betala för sådana lösningar? Riskerar regelbristens otydlighet att hämma delningsekonominns framväxt eller kan det som vissa menar vara klokt att vänta med regelförändringar tills marknaden har mognat?

Förslag på ytterligare fördjupning

- [”The Sharing Economy – Embracing change with caution”](#) är en publikation från Entreprenörskapsforum. Här uppmärksammas att digitaliseringen utgör den möjliggörande

teknologiska kraften för delningsekonomin. Innovation på området innebär att identifiera outnyttjade varor och tjänster, maximera resursutnyttjandet samt att föra samman utbud och efterfrågan. I rapporten görs både en analys av läget och förändringar föreslås.

- Micael Dahmén och Per Lindvall diskuterar delningsekonomin i Nyhetsrummet: "[Delningsekonomin skapar stjärnor och monopol](#)" [17 min, SVE]
- TCO-seminarium "[Delningsekonomin och arbetsmarknaden](#)" [61 min, SVE]
- [Detta](#) blogginlägg på Huffington Post problematiserar kring "WeWashing", d.v.s. användandet av begrepp som "delande" för marknadsföring av kommersiella syften.
- Sammanfattningen i SOU 2017:26 "[Delningsekonomi – På användarnas villkor](#)" Betänkande av Utredningen om användarna i delningsekonomin (sid 11–30)

Modul 4:

Gröna finansiella marknader

Tidigare pratades det ofta om bilen, biffen och bostaden som avgörande för att göra hushållens konsumtionen mer hållbar. Numera har även butiken, och börsen lagts till listan. Hur och var våra pengar investeras styr nämligen i stor utsträckning hur vårt samhälle formas.

Det är också ett område där mycket händer i vad för krav som kan ställas på hur våra pensionspengar förvaltas, i hur finansmarknaden ska värdera risk men där stora resurser alltjämt investeras för en ohållbar utveckling.

Huvudmaterial

- Avsnitt 5 i [MP:s ekonomiska proposition](#).
- [Filmklipp med Per Bolund](#) om hållbarhetsmärkning av fonder.
- Sammanfattningen av Finansinspektionen rapport [Klimatförändringar och finansiell stabilitet](#) från 2016 (sid 4–6).
- Göteborg Stad vann 2016 FN:s pris “UNFCCC Momentum for Change Award” för sitt system med gröna obligationer, det första av sitt slag i världen. [Här](#) skriver WWF om det och [här](#) beskrivs vilka projekt som genomför inom ramen för systemet.
- I flera kommuner pågår arbetet för fullt med gröna finanser. Läs [här](#) om hur Västerås stad på initiativ av MP har antagit riktlinjer för gröna finanser, eller i [Supermiljöbloggens artikel](#) som också uppmärksammar detta. [Här](#) beskrivs principen för stadens arbete med gröna obligationer.

Förslag på diskussionsfrågor

- Finansinspektionens rapport menar att politiken för att bibehålla finansmarknadens stabilitet står inför en avvägning mellan å ena sidan klimatrisker (av att inte agera kraftfullt) och å andra sidan omställningsrisker (av att agera kraftfullt). Håller du med?
- Vilka ytterligare åtgärder tycker du kan tas politiskt inom EU, nationellt och lokalt? Vad kan du göra som enskild individ?

Förslag på ytterligare fördjupning

- Läs mer om [Fair Finance Guide](#).
- Läs mer om [regeringens arbete kring hållbar finansmarknad](#) (notera dock att ytterligare framsteg gjorts sedan texten lades upp).
- Artikel om gröna obligationer: [Bolund hyllar nya sparsättet](#).
- Artikel: [Gröna obligationer leder till stabilitet på finansmarknaden](#).

Modul 5:

Grön skattepolitik

Miljöpartiet har drivit idén om grön skatteväxling sedan 80-talet. Partiet har också starkt bidragit till att Sverige var en internationell föregångare inom grön skattepolitik. Nu har dock många länder kommit ikapp och det finns utrymme för ytterligare reformer.

Sverige var tidigt ute med de miljöskatter som infördes i början av nittio-talet. När Miljöpartiet återkom till riksdagen 1994 bidrog partiet också till att få igång en utredning, den så kallade Skatteväxlingsutredningen som presenterades 1997. Denna stöddes av alla partier utom Moderaterna. Den gröna skatteväxlingen togs sedan på allvar upp i den rödgröna regeringssamverkan mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. I budgetförhandlingarna på hösten 1999 enades partierna om en mindre, ”förberedande”, skatteväxling på 1,35 miljarder och en skatteväxlingsgrupp för att gå vidare. De kommande tio åren var planen att 30 miljarder skulle skatteväxlas. Vi hann med drygt 17 miljarder innan Alliansregeringen avbröt den gröna skatteväxlingen vid sitt tillträde 2006.

Sedan den rödgröna regeringens tillträde 2014 har fler nya gröna skatter och styrmedel tillkommit, såsom flygskatt, en årlig uppräknings av bensinskatten, höjd skatt på naturgrus, grön bilväxling (bonus-malus) samt en årlig uppräknings av bensinskatten. Regeringen ser också över möjligheten till vägslitageavgift för lastbilar samt beskattning av bekämpningsmedel och tungmetaller i konstgödsel. Vi har samtidigt bland annat minskat arbetsgivaravgiften för småföretag och skatten på pensionsinkomster.

Huvudmaterial

- Avsnitt 6 i [MP:s ekonomiska proposition](#) (sid 11–12)
- [“Så sänker vi skatten med 30 miljarder”](#) Per Bolunds och Janine Alm Ericsons debattartikel i Dagens Industri (juli 2017)
- Delen om gröna skatter i [EU-kommissionens granskning av Sveriges miljöpolitik](#) (sid 22–23)

Förslag på diskussionsfrågor

- Ett argument mot att försöka hålla miljöskatternas andel av BNP konstant (eller ökande) är att det sänder en missvisande signal till den utsläppande sektorn att om den lyckas minska utsläppen kommer den att bestraffas med en lika stor skattehöjning, för att behålla skatteintäkterna som andel av BNP. Hur kan man undvika detta?
- En viktig del av skatteväxlingen i början på 00-talet var energiskatter. Dessa har dock en ”regressivitet”, d.v.s. att energiutgifter i allmänhet svarar för en större andel av låginkomsthushållens inkomster som därmed drabbas relativt sett hårdare av höjda energiskatter än höginkomsthushåll. Detta motverkades då av höjda grundavdrag (d.v.s. den lägsta gräns för att börja betala skatt baserat på dina inkomster från lön, arvode eller liknande ersättningar). Tror ni att det kan finnas liknande fördelningspolitiska aspekter av nya miljöskatter och hur kan de motverkas?

- Höga svenska miljöskatter kan leda till att verksamheter flyttar utomlands, en mekanism som nationalekonomer kallar “koldioxidläckage” (carbon leakage). I vilka fall är en sådan konsekvens trolig? I vilka fall är det mindre troligt? Hur kan man motverka effekten?
- En global trend är att löneandelen av BNP sjunker. Många menar att digitalisering och automatisering håller på att ersätta mänsklig arbetskraft vilket riskerar att utarma den största skattebasen (inkomst från tjänst). Resonera kring hur man kan lösa detta dilemma.

Förslag på ytterligare fördjupning

- [PM utvärdering av skatteväxlingen 00–06](#), innehåller en detaljerad beskrivning men det går givetvis bra att endast läsa delar av den.
- [Powerpoint-presentation](#) av forskare på MP:s ekonomiskpolitiska seminarium i Almedalen 2017. Presentationen listar potential för gröna skatter i Sverige.
- Timbrorapporten “[Rött ljus för grön skatteväxling](#)” (2016) av Jacob Lundberg som argumenterar för att svenska miljöskatter bör halveras.
-

Modul 6:

Tillväxt

Syftet med denna modul är att ge inspiration till diskussion om frågan genom främst material som tagits fram av den gröna tankesmedjan Cogito. De har genomfört projektet ”Samtal om tillväxt” under hösten 2015 och våren 2016. Projektet tar sin utgångspunkt i den debatt som pågått under lång tid kring tillväxt och miljö, och som återintensifierats under senare år i takt med att resursförbrukningen ökat, planetens gränser överskridits och hotet om klimatförändringar blivit allt mer akut.

Välj en eller flera av texterna i materialet. Ni behöver inte nödvändigtvis använda samma texter utan kan dela upp dem mellan er. Ni behöver inte heller nödvändigtvis gå igenom allt.

Huvudmaterial

Tankesmedjan Cogitos [rapport](#) (som pdf) från projektet Samtal om tillväxt utgör huvudmaterialet för denna modul.

Förslag på diskussionsfrågor

- Vad tyckte ni var de starkaste argumenten som kom upp från texterna eller poddarna?
- Återkopplingsmekanismer gör att effektiviseringens miljövinster ofta äts upp av ökad konsumtion med ökad miljöbelastning som total effekt (även kallat för “Jevons paradox”, eller “rekyleffekten”). Hur kan dessa effekter undvikas?
- Även om en frikoppling mellan tillväxt och klimatutsläpp är möjlig att uppnå, kan vi uppnå den snabbt nog för att klara utsläppsminskningarna som Parisavtalet kräver? Och på lång sikt, skulle en sådan frikoppling kunna riskera att förstärka andra typer av miljöförstöring?
- För långsiktig hållbarhet kan en naturresurs endast förbrukas i den takt den återskapas, annars riskerar vi att hamna i en “resursbubbla”. I vilken utsträckning kan innovation och utbytbarhet lösa detta?

Förslag på ytterligare fördjupning

- Cogito har också publicerat några [samtal](#) (som poddar) i relation till rapporten ovan.
- Sedan 2017 finns tack vare MP en [bilaga i budgeten](#) om alternativa välfärdsåtgärder. Detta är ett arbete som bara påbörjats. Titta gärna i bilagan och diskutera om de alternativa måtten på ett bra sätt ger en mer komplett bild.
- En fördjupning och diskussion om potentiella mått kan ni hitta i den statliga utredningen [”Får vi det bättre? Om mått på livskvalitet”](#). Utredningen innefattar kartläggning och analys samt förslag på mått avseende utvecklingen av livskvaliteten i det svenska samhället. Måtten ska användas som komplement till traditionella välfärdsåtgärder, som BNP per capita, för att på ett bredare sätt kunna följa utvecklingen av livskvalitet, genom att bl.a. ekonomiska, sociala, miljömässiga och subjektiva perspektiv beaktas.
- Det svenska forskningsprojektet “Bortom BNP-tillväxt – Scenarier för hållbart samhällsbyggande” som pågår mellan 2014 och 2018 undersöker vad som skulle kunna hända i det svenska samhället om tillväxt inte ses som ett självändamål. Syftet med rapporten nedan är att beskriva testversionen av scenarier för Sverige 2050. [Testversion av scenarier för hållbart samhällsbyggande bortom BNP-tillväxt](#)

- Rapporten [Klimatpolitik under osäkerhet](#), av Eva Alfredsson och Mikael Karlsson. (Eva Alfredsson höll i Global Utmanings tvååriga seminarium om grön ekonomi)
- [“The Impossible Hamster”](#) [1 min, ENG]
(ett varnande exempel på konsekvenser av exponentiell tillväxt)
- [“Economic- vs. uneconomic growth”](#) [1 min, ENG]
(f.d. Världsbanksekonomen Herman Daly förklarar hur tillväxt kan vara oekonomisk)
- [“Robert F. Kennedy challenges Gross Domestic Product”](#)
(BNP-kristiskt tal av USAs presidentkandidat 1968) [2 min, ENG]
- [“An economic reality check”](#) [24 min, ENG]
(TED-föreläsning av brittiske ekonomen Tim Jackson, en av tillväxtkritikens förgrundsfigurer)
- [“En ny ekonomisk logik”](#) [58 min, SVE]
(föreläsning med Anders Wijkman)
- [“Managing without growth”](#) [87 min, ENG]
(föreläsning med Peter Victor)
- [“Tio sätt att öka tillväxten”](#)
(Anders Erkéus tänkvärda tankeexperiment byggt på ironi)
- För fördjupade resonemang läs avsnittet “Tillväxt ses alltid som positivt” (sid 9–11) samt kapitel 6 “Grön tillväxt” (främst sid 30–35) i SNF:s rapport [Grön ekonomi](#).
- Boken [“Bortom BNP – Nationalekonomi och företagsekonomi för hållbar utveckling”](#) av Peter Söderbaum (2011)
- [“Tio sätt att köpa lycka”](#) Göran Hådéns sammanfattning av relationen mellan tillväxt och lycka.

Modul 7:

Basinkomst

Idéen om basinkomst är långt ifrån ny. Även om den diskuterats som potentiell lösning på problem som miljöförstöring, ojämnlighet och välfärdssystemens brister, finns fortfarande få storskaliga exempel att studera. Vissa menar att tiden nu är mogen för basinkomst medan andra är av åsikten att basinkomst förblir en utopisk idé.

Huvudmaterial

- Artikel av Maria Wetterstrand: [Medborgarlön för miljöpartister](#)
- Kortversion av rapporten från Rådslaget om [ekonomisk trygghet](#)
- [“Why we should give everyone a basic income”](#) [17 min, ENG]
- [“Basinkomst – en robots tips till mänskligheten”](#) [9 min, SVE]
- Arena Idé:s podd [Pengar och politik](#), kritiskt avsnitt om basinkomst [podd, 50 min, SVE] (framför allt första halvan)
- [“Basinkomst – ett instrument för rättvisa och hållbarhet?”](#) Akademisk artikel som ger en bra översikt, dels till idén om basinkomst och dels till vilka tillämpningar som hittills gjorts [10 sidor, SVE]

Förslag på diskussionsfrågor

- Tycker du det är en bra idé med grundtrygghet? Hur hög ska nivån på den i sådant fall vara? Hur ska den fördelas (t.ex. ska alla oavsett inkomst ha rätt till den eller ska den fungera som en omvänd positiv skatt)? Hur ska man kvalificera sig för den (t.ex. är det för alla som bor i Sverige eller enbart medborgare)?
- Det hävdas ibland att motivet bakom arbete är den mänskliga drivkraften “att få det bättre”. Håller du med? Är idén om basinkomst förenligt med en sådan ståndpunkt?
- Enligt vissa forskare minskar basinkomst de personliga incitamenten att arbeta, medan andra forskare hävdar motsatsen. Det råder därför ingen vetenskaplig samstämmighet om effekten på arbetsutbudet. Föreställ dig att du fick en ovillkorad inkomst, i vilken omfattning skulle du själv välja att jobba?
- Sandro Scocco kallar i Arena Idé:s podd basinkomst för en “högeridé” som bygger på föreställningen att människor har lika förutsättningar, d.v.s. motsatsen till behovsprövning. Håller du med?
- Skulle du göra ett annat val om du befann dig i en annan situation? Hur kan effekterna av basinkomst generellt tänkas skilja sig mellan olika grupper i det svenska samhället? Och mellan fattigare och rikare länder?
- Att arbetstagaren ges en grundtrygghet och inte är tvungen att acceptera dåliga villkor innebär dels en personlig frihet, dels en förhandlingsfördel gentemot arbetsgivare. Det senare

skulle enligt ekonomisk teori förväntas leda till högre löner. Låter det rimligt? Vad kan det tänkas innebära för arbetsmarknaden? Vilka jobb och vilka grupper påverkas, och hur?

- Idéellt och informellt arbete förväntas öka till följd av basinkomst. Om förvärvsarbetet minskar och därmed även den privata konsumtionen så minskar även skatteintäkterna. Innebär basinkomst därmed att den formella ekonomin krymper till förmån för den informella/idéella ekonomin? Är det önskvärt? Eller irrelevant? Resonera kring detta.
- Guy Standing menar samtidigt att basinkomst ger ökad grundtrygghet som gynnar samarbete och innovation, vilket tillgängliggör ökad produktion i ekonomin. Vore det verkligen önskvärt och hur relaterar det till minskad miljöpåverkan?
- Ibland beskrivs basinkomst som omfördelning från de som arbetar till alla (även dem som inte arbetar). Är det rimligt att förvärvsarbetande låginkomsttagare (via skatten) finansierar livet för de som väljer att inte arbeta alls? Kan man bemöta kritik baserad på detta resonemang?
- För ytterligare frågeställningar, se sista sidan i Rådslaget om [ekonomisk trygghet](#)

Förslag på ytterligare fördjupning

- P1 Filosofiska rummet “[Basinkomst – ett annat sätt att värdera arbete](#)” [podd, 44min, SVE] Katerin Mendez, Anne-Marie Pålsson och Andreas Bergh, debatterar basinkomst utifrån skilda ståndpunkter.
- Andra essäer i en Timbro-serie om medborgarlön (i vilken även Maria Wetterstrands artikel ingick:
 - [Medborgarlön är effektiv och rättvis](#)
 - [Du har inte rätt till andras pengar](#)
 - [Basinkomst är inget radikalt förslag](#)
 - [Pengar för ingenting](#)
- “[Why we shouldn't have to work just to survive](#)” TED Talk av Jonny Ross-Tatam [13 min ENG]
- “[What if we were free to work?](#)” TED Talk av Olivier Schneller [16 min, ENG]
- “[Why everyone should have a basic income](#)” TED Talk av Guy Standing [15 min, ENG]
-

Modul 8:

Arbets tid

Miljöpartiet har på olika sätt lyft frågor kring arbetstid, friår, med mera, till exempel har regeringen tillsatt en utredning om bl.a. alterneringsår. Det finns dock många olika åsikter kring vad som är möjligt både politiskt och ekonomiskt.

Huvudmaterial

- Miljöpartiets partiprogram om [arbetsmarknaden](#)
- [“Vi ska utreda möjligheten att införa ett alterneringsår”](#) debattartikel från 2017 av Isabella Lövin och Ylva Johansson

Förslag på diskussionsfrågor

- Vilken betydelse kan arbetstidsförkortning få för möjligheten att nå miljömålen? Vilka blir effekterna på arbetslösheten?
- I många sektorer råder redan brist på kompetent arbetskraft. Riskerar arbetstidsförkortning inte att förstärka detta? Hur kan detta överbryggas?
- Utredningen “Pengarna eller livet” menar att minskad mängd varor och tjänster skulle resultera i att “levnadsstandarden skulle sjunka”. Håller du med? Resonera!
- Har ni haft diskussioner lokalt om arbetstid i offentlig sektor och vilka utmaningar har ni mött?
- Vilka möjliga vägar framåt ser ni på lokal nivå om målet är att minska arbetstiden?
- Hur viktig är individens möjlighet att avgöra hur mycket hen vill jobba?
- Vilka möjligheter finns att finansiera offentliga verksamheter om arbetstiden minskar och vad tycker ni kan vara relevant lokalt, regionalt och nationellt?
- Utbrändhet, eller “utmattningssyndrom” står enligt Försäkringskassan för ca 30 procent av sjukskrivningarna i Sverige i dag. Kan arbetstidsförkortning minska stressrelaterad psykisk ohälsa? Eller riskerar prestationskraven på individen att vara konstanta (eller t.o.m. större), till följd av kortare dagar?

Förslag på ytterligare fördjupning

- Utredningsdirektiven för [Trygghet och utveckling i anställningen vad gäller arbetstid och ledighet](#).
- Frågor om arbetstidens längd och förläggning har funnits på den politiska dagordningen under lång tid. Flera svenska utredningar har gjorts genom åren. Kommittén för nya arbetstids- och semesterregler gjorde ett antal rapporter som visserligen har ett antal år på nacken men beskriver att antal vägar framåt och vilka konsekvenserna kan bli. [SOU 2002:12: Arbetstiden – kortare arbetstid eller mer ledigt](#) och [Pengarna eller livet](#). I den sista rekommenderas framför allt delen “FAQs om arbetstider” (sid 11–14).

- [“Arbetsamhället gör oss till slavar”](#) Arbetskritikern Roland Paulsen i Idévärlden på SVT [5 min, SVE]
- Två artiklar kring arbetstid kopplat till miljömålen: [Hur mycket arbete tål jorden](#) (artikel av Christer Sanne i tidningen Syre) och [Vi måste jobba mindre – för miljöns skull](#) (presentation av KTH-arbete av samma författare).
- Blogginlägg och video (25 min) på temat [Klarar vi klimatmålen utan kortare arbetstid?](#)

Modul 9:

Välfärdens framtida finansiering

Kommer vi ha samma möjligheter för skatteintäkter i framtiden som nu eller kommer ekonomins förändring kräva stora reformer för att kunna finansiera välfärden i framtiden? Den typen av frågor fokuserar modul 9 på. Vi börjar med en introduktion till statens budget som den ser ut nu.

Huvudmaterial

- Regeringens [höstbudget 2018 på fem minuter](#)
- Video om att [klara framtidens välfärd](#)
- Ted talk: [Are the droids taking our jobs](#)
- Artikel med olika synpunkter på en [robotskatt](#)
- Debattartikel om [kommunal markskatt](#)
- Artikel om lokal beskattning av [naturresurser](#)

Förslag på diskussionsfrågor

- För att trygga välfärden bör skattebaserna vara stabila, d.v.s. påverka konsumenters beteende i så liten utsträckning som möjligt. Samtidigt är syftet med miljöskatter just att styra beteende. Detta innebär att skattelättnader för vissa miljömässigt önskvärda beteenden urholkar skattebasen (exempelvis avdrag för reparationer). Resonera kring detta dilemma. Vad är önskvärt? Vad är problematiskt? Hur kan man lösa dilemmat?
- Förvärvsarbete anses vara grunden för finansiering av den gemensamma välfärden. Om en mer hållbar livsstil med färre arbetstimmar och mindre privatkonsumtion skulle skalas upp, vilka effekter skulle det få på samhällsekonomin? Hur fördelas dessa effekter mellan olika grupper i samhället?
- En global trend är att löneandelen av BNP sjunker. Många menar att digitalisering och automatisering håller på att ersätta mänsklig arbetskraft vilket riskerar att utarma den största skattebasen (inkomst från tjänst). Resonera kring hur man kan lösa detta dilemma.
- Kommer automatisering och robotisering kräva att vi beskattar annat än arbete (t.ex. robotar)? Eller är det en överdriven farhåga likt oron för ångmaskiner när de kom?
- Om ekonomin blir mer cirkulär förväntas tjänstekonsumtion växa på bekostnad av produktkonsumtion. Vilka effekter skulle det få på samhällsekonomin? Hur fördelas dessa effekter mellan olika grupper i samhället?
- Naturskyddsföreningens rapport [Grön ekonomi](#) menar att ekonomisk tillväxt blivit "nödvändig för att hålla arbetslösheten nere, för att ha råd med pensioner, för att klara samhället ifrån finansiell oro och för att undvika att investerare avyttar sitt kapital till något annat land". Diskutera relationen mellan tillväxt och välfärdens finansiering.
- Kommer vi behöva höja pensionsåldern? Är det önskvärt? Vilka andra sätt finns att finansiera välfärden?

Förslag på ytterligare fördjupning

- Bill Gates "[We should tax the robot that takes your job](#)" [2 min, ENG]
- Peter Eriksson i artikel med kritik mot robotskatt: "[Nu tar vi krafttag i digitaliseringsarbetet](#)"
- Artikel i tidningen Kollega: [Bör robotar beskattas?](#)
- Mårten Blix (Institutet för näringslivsforskning) pratar om arbetsmarknadens strukturomvandling: "[Makro 2017: Framtidens arbetsmarknad – Jobben, Tillväxten och Robotarna](#)" [26min, SVE]
- PwC i Almedalen 2016: "[Digitaliseringen och delningsekonomin utmanar dagens skattesystem – hur möter vi framtiden?](#)" [60min, SVE]

